

FOKUS

BEGREPSØVINGSHEFTE

om fem bokstavrelaterte begrepssystemer
bygd på Magne Nyborgs BU-modell

Toril Karstad

Arbeids- og informasjonshefte om

FORM STILLING PLASS RETNING STØRRELSE

Inspirasjonskilder: Stemre & Stemre og Nyborg & Nyborg¹

Mange elever strever med å automatisere avkodingen og skrivingen av bokstavene.

Her er et undervisnings- og arbeidshefte som tar sikte på å gi elevene begreper som kan styre oppmerksomheten deres mot bokstavenes form, størrelse, plass og stilling, og mot skriveretningen.

For større barn som kan lese, kan heftet brukes i sin helhet, som selvinstruksjon.

For mindre barn må læreren undervise det teoretiske stoffet selv, helst ved hjelp av ulikt konkretiseringsmaterieell (gjenstander med rettlinjert, buet eller rund form, pinner med ulik stilling, loddenor, flaske med vann, gjenstander med ulik plass i forhold til hverandre, store og små, høye og lave gjenstander.) Dertil må man trene inn retningsbegrepene «ovenfra – ned», «nedenfra – opp», «fra venstre mot høyre», «fra høyre mot venstre», og plassbegrepene «til høyre eller venstre for» noe annet. Dette kan gjøres i mange av livets situasjoner.

Samtidig er det viktig å gi barna begreper for artikkelasjon av språklyd, så de kan bli bevisste på likheter og forskjeller mellom språklydene – dersom dette ikke er på plass. Det gjelder både den enkelte bokstavlyden og de språklydene som symboliseres ved hjelp av bokstavgruppe (på Østlandet: rt-, rd-, rn-, rs-, rl-, ng-, kj-, og skj-lydene). Når disse to aspektene kobles sammen og blir bevisstgjorte hos elevene, vil det skape et fundament for å overvinne en del av vanskene sine.

¹ Nyborg, M. (1994a). *BU-modellen*. Asker: INAP. Digibok.

Nyborg, M. (1994b). *Pedagogikk: Studiet av det å tilrettelegge best mulige betingelser for læring - hos personer som kan ha høyst ulike forutsetninger for å lære*. Asker: INAP. Digibok.

Nyborg, M. & Brittmark, E. (1995). *Hva bør 6-åringer få lære i skolen?* Asker: INAP-forlaget.

Nyborg, M. & Nyborg, R. H. (1990). *GBS – grunnleggende begrepssystemer*. Haugesund: Norsk spesialpedagogisk forlag. Digibok.

Nyborg, R. H. (1983). *Frihet til å lære ved å lære* (hovedoppgave i spesialpedagogikk). Statens spesiallærerhøgskole.

Stemre, K. & Stemre, L. (1975). *Undervisning for barn med lese- og skrivevansker i grunnskolens første klasse* (Hovedoppgave i pedagogikk). Universitetet i Oslo.

Innholdsfortegnelse

Form	4
Rettlinjet form	4
Stilling	6
Loddrett stilling-vers	8
Skrå stilling-vers.....	8
Vannrett stilling-vers.....	8
Bokstaven Y og y-vers	10
Bokstaven Æ og æ-vers	11
Form: Vinkelform.....	12
Spiss vinkelform.....	13
Rettvinklet form.....	14
Stump vinkelform.....	14
Vinkelformer	16
Form: Rund form	17
Bokstaven Ø og ø-vers	18
Bokstaven Å og å-vers.....	19
Form: Bueform	20
Retning	22
Plass.....	25
Plass til venstre eller høyre for noe annet.....	27
Bokstaven liten b-vers	29
Bokstaven liten d-vers	29
Størrelse.....	29
Likhet	34
Sortering av bokstaver.....	36
Test deg selv – analytisk koding av bokstaver	42
Koble over- og underbegreper sammen.....	46
Muntlige oppgaver.....	48

Omslagsbilde: Lydia Madeleine Popkema, 7.kl.

Illustrasjoner til språkløydvers: Lydia Madeleine Popkema, 7.- 9.kl.

Flaske med vann: Melissa Adèle Popkema

Domkirke i Utrecht:

Steven van Lamsveerde, 1660 (Museum Boijmans Van Beuningen) <http://collectie.boijmans.nl/nl/maker/10691/Steven-van-Lamsveerde>
Herman Saftleven, *Tornado has struck the cathedral*, 1674 (The Utrecht Archives). <http://www.museumaanhethetvrijthof.nl/page.aspx?id=692>
Sergey Ashmarin, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Never_finished_Cathedral_of_St_Martin_-_Utrecht,_Holland_-_panoramio.jpg

Bokstavsangene i dette heftet er innspilt og kan lyttes til på Fokus digital læringsressurs (fokus.no), i videoer med illustrerte sanger I *Lesekurs C* ([Lesekurs C – Fokus](#)) og som mp3-filer i *Ressurser: 15 Lesekurs C språkløydvers*: [Lesekurs C språkløydvers – Fokus](#)

Sangene kan også lastes ned via tilgangskoden i fagboka Kreativ og begrepsbasert skriftspråkløydning.
[Kreativ og begrepsbasert skriftspråkløydning \(universitetsforlaget.no\)](#)

Form

Det fins mange slags former.

Men det er bare noen av dem vi trenger å mestre i lesing og skrijving.

Nå skal vi først lære om *rettlinjet form*.

Rettlinjet form

Her er noen linjer med rettlinjet form:

Øvelser:

A. Tegn mange linjer med rettlinjet form:

B. Let etter kanter og linjer med rettlinjet form i huset og andre steder.

C. Mange bokstaver har bare rettlinjede former. Skriv rekker med bokstaver på neste side, og si: «rettlinjet form» for hver linje du skriver.

M

N

A

F

K

H

T

X

Z

y

k

Stilling

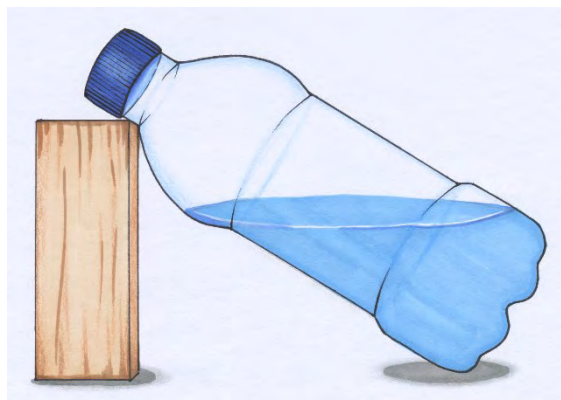
Den rettlinjede formen kan ha tre slags *stilling*:

Vannrett stilling

Loddrett stilling

Skrå stilling

Den vannrette stillingen kan du se eksempel på når sjøen eller en sølepytt er helt rolig. Du kan også fylle ei flaske halvfull med vann og legge den på bordet. Når vannet har stilt seg i ro, har vannskorpa vannrett stilling. Selv om flaska har skrå eller loddrett stilling, får vannflata vannrett stilling når vannet har stilt seg i ro.

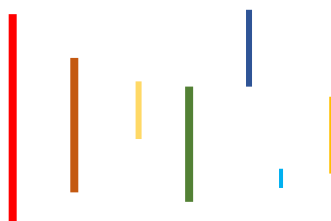

Denne rettlinjede formen har vannrett stilling:

Den loddrette stillingen kan du se hvis du fester en tung gjenstand i ei snor. Når snora har stilt seg i ro, har den loddrett stilling.

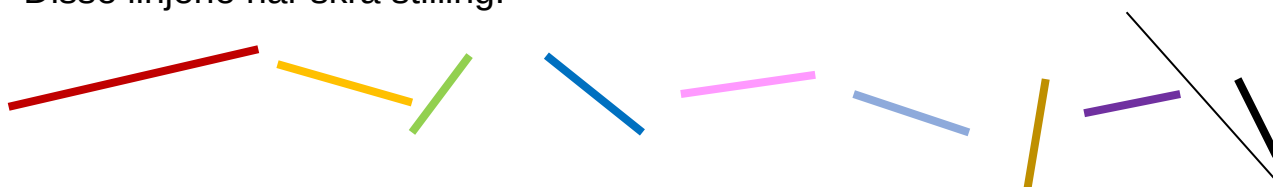
Disse linjene har loddrett stilling:

Den skrå stillingen kan ha ulik hellingsgrad.

Dersom ei linje verken er loddrett eller vannrett, er den skrå.

Disse linjene har skrå stilling:

Loddrett stilling

Fotos:
Berit F.
Foldrup ©

Tårnet har mistet sin loddrette stilling – ender det i vannrett?

Domkirka i Utrecht og det skjeve tårnet i Pisa mistet sin loddrette stilling.

Loddrett stilling

Midtskipet ramlet i stormen pga. slurv med loddet

Loddrett stilling-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Jeg takker borte, jeg takker hjemme (Bokstaven Å-vers / Kort o-lyd med O-vers)

<p>1 Rett-opp-og-ned, ikke noen dilling:
Her har du meg i en loddrett stilling.
Jeg står så rak som jeg kan få til.
Det nytter ikke å være vill!
En loddrett kropp, den står ganske still.</p> <p>2 Ei snor med lodd som har stilt seg rolig,
har loddrett stilling. Man får en bolig
til å stå rett ved å bruke lodd.
Men uten lodd kan en vegg bli skrådd,
og da blir slett ikke målet nådd.</p> | <p>3 I Utrecht bygdes ei diger kirke.
Men uten ro kan'ke loddet virke.
Litt slurv med lodd ble en farlig sak:
Da stormen kom, tok den kraftig tak
og rev ned midtskipet med et brak.</p> <p>4 Så du forstår at et lodd er viktig.
Nå brukes vater som viser riktig
så lenge bobla er midt i prikk.
Det er en underlig mekanikk:
Du får det loddrett, og null kritikk.</p> |
|--|---|

Skrå stilling-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Jeg takker borte, jeg takker hjemme (Bokstaven Å-vers / Kort o-lyd med O-vers)

<p>1 Jeg ligger utstrakt på denne sklia
og er i skrå stilling hele tida.
Hvis du vil stille deg likedan,
plasser en planke så skrått du kan,
og legg deg oppå! Det går da an!</p> <p>2 Nå har jeg reist meg og står og skrever.
På to skrå bein står jeg her og strever
med å få skrevet en diger V:
Ja, to skrå linjer i vinkel, se:
Det blir en virkelig V av det!</p> | <p>3 Lag mange skråstilte, rette streker!
Og husk at ingen av disse peker
i retning loddrett mot skyen, nei!
Men hvis du slurver med loddrett, hei,
da blir det skrå stilling i en feil!</p> <p>4 Hvis du vil skyte med pil og bue,
da kan du lett få en pil i huet
hvis pilens retning blir loddrett! Au!
Sett pilens ende mot buens tau,
og skyt i skrå retning mot en skau!</p> |
|--|--|

Vannrett stilling-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Jeg takker borte, jeg takker hjemme (Bokstaven Å-vers / Kort o-lyd med O-vers)

<p>1 Nå har jeg lagt meg på denne matta.
Jeg ligger strak, slik jeg gjør om natta.
Og både matta og senga har
jo vannrett stilling, den sak er klar!
Spør bare lærer'n, så får du svar!</p> <p>2 Hvis du vil skjønne deg på det ordet,
så legg ei flaske med vann på bordet!
La vannet stille seg helt i ro,
for da blir vannflata blank og god
med vannrett stilling! Det må du tro!</p> | <p>3 Jeg legger blyanten min på pulten
og tar fram nista, for jeg er sulten.
Og både blyant og skive er
i vannrett stilling på pulten her;
linjalen også, med viskelær.</p> <p>4 Hvis jeg skal bygge et hus av plater,
blir gulvet vannrett ved hjelp av vater.
Med småstein under kan plata få
en vannrett stilling, og ikke skrå.
Jeg sjekker bobla og bygger så.</p> |
|---|---|

Øvelser:

A. Skriv mange I-er, og si: «loddrett stilling, i» hver gang:

«loddrett stilling»

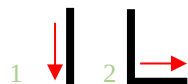

«loddrett stilling»

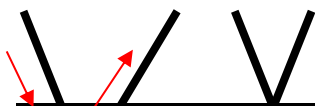
B. Skriv mange L-er, og si: «loddrett stilling, vannrett stilling, l» hver gang:

«loddrett st. vannrett st.»

C. Skriv mange V - er, og si: «skrå stilling, skrå stilling, v» hver gang:

«skrå stilling, skrå stilling»

Bokstaven Y og y-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Jeg takker borte, jeg takker hjemme (Bokstaven Å-vers / Kort o-lyd med O-vers)

DEN STORE Y- EN GÅR TUR TIL BYEN
MED TO SKRÅ LINJER VENDT OPP MOT SKYEN.
DEN STYRER RUNDT PÅ ET LODDRETT BEIN.
MEN SER DEN J, ER 'KE FYRÉN SEIN.
HAN ROPER: «FY! HOLD DEG UNNA VEI'N!»

Fokus – språkfysdager med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

Den lille y-en har to skrå streker.
Den svømmer kry med ett bein og leker.
Den har nok lyst til å dykke ned.
Men ikke bry deg om hyl og ve!
Den må jo lyde din hånd for det!

Tegn ferdig det påbegynte mønsteret, og si stillingsbegrepene hele tida (skrå stilling, loddrett stilling, vannrett stilling):

«skrå.s, loddr.s, vannr.s.»

Stor Æ har bare rettlinjede former, men alle tre stillingene.

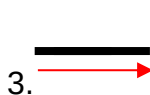
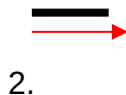
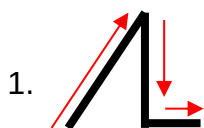
Øv – og si stillingsbegrepene hele tida. Si lyden «æ» til slutt.

«Skrå stilling, loddr.s., vannr.s.»

«vannrett stilling»

«vannrett stilling»

«Æ»

Skriv mange Æ-er, og si stillingsbegrepene hele tida:

Bokstaven Æ og æ-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: egen melodi, som i Æ-lyd-vers. Kan også synges på melodien til Bæ, bæ lille lam.

Æ: SKRÅ, LODDRETT OG VANNRETT GANGER TRE.
VÆR NÅ SVÆR OG LÆR Æ-EN! SKAL VI SE:
HÆREN TRENGTE KLÆR FOR Å BE^SKJÆRE TRÆR.
DE FRØS NOK FÆLT PÅ DE SVÆRE, KJÆRE TÆR.

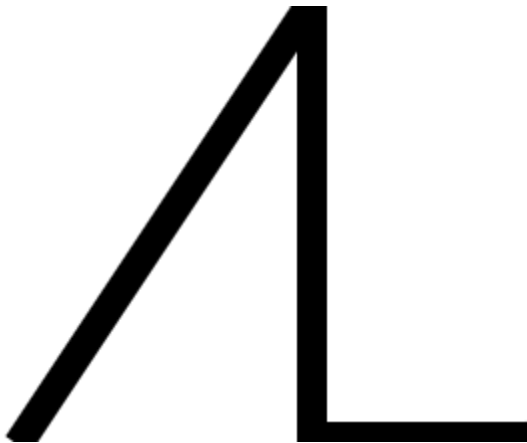
Fokus – språkfysdager med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

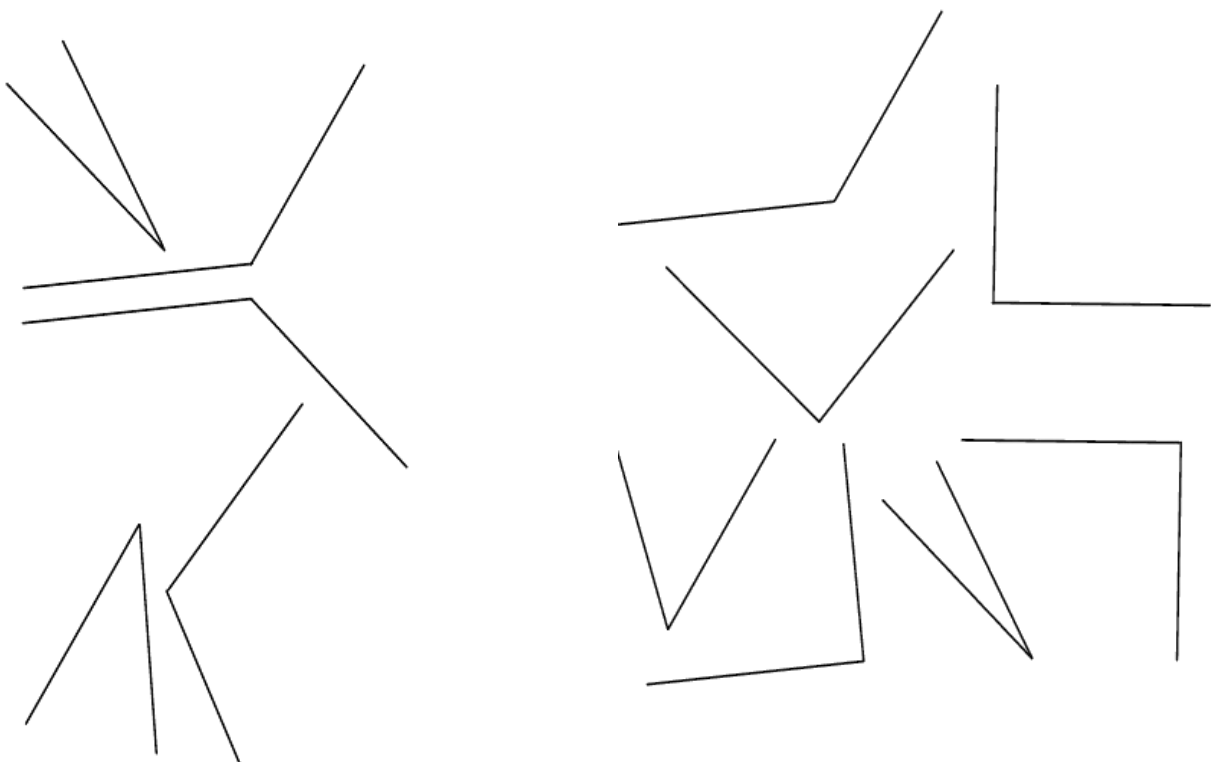
Liten æ er en liten a og e,
eller bare rund form pluss bue, se:æ!
æ i stær og vær, i ærfugl som er svær.
Vær særlig nøy med æ i morbærrær!

Form: Vinkelform

Det er en linjeform til med rettlinjede former, og det er vinkelen. Du har allerede skrevet mange vinkelformer. Dette mønsteret som er en del av Æ-en, består av to typer vinkelformer; spiss vinkelform og rettvinklet form:

En vinkel er to rettlinjede former som møtes i en spiss. Den spisseste og trangeste formen er **spiss vinkelform**. Den som er minst spiss – og ikke kan brukes i en pil – kalles **stump vinkelform**. Den typen som fins i L, er **rettvinklet form**. Den kan stilles slik at den ene linja får vannrett og den andre loddrett stilling. Men alle vinkler kan snus og vendes på som man vil:

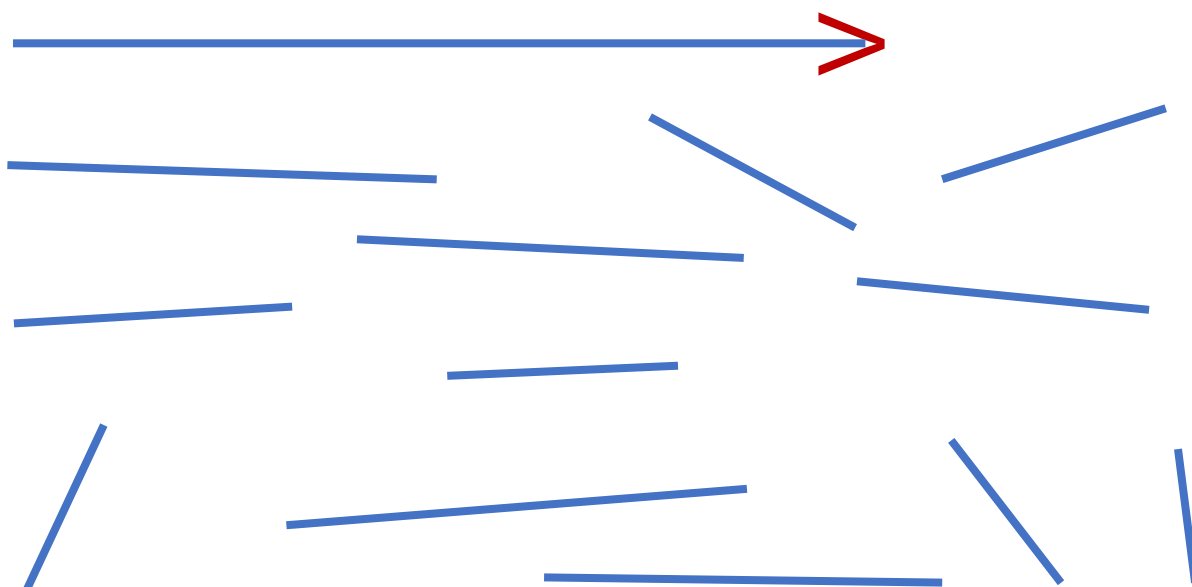

Spiss vinkelform

A: Skriv V-er, og si «spiss vinkelform» hver gang:

B: Lag pilspisser med forskjellig retning, og si «spiss vinkelform» hver gang.
Pass på at ikke pilspissene får rettvisklet form, men at åpningen blir smal.

Rettvinklet form

Skriv L-er, og si «rettvinklet form» hver gang:

Stump vinkelform

Nesten ingen bokstaver har stump vinkelform.

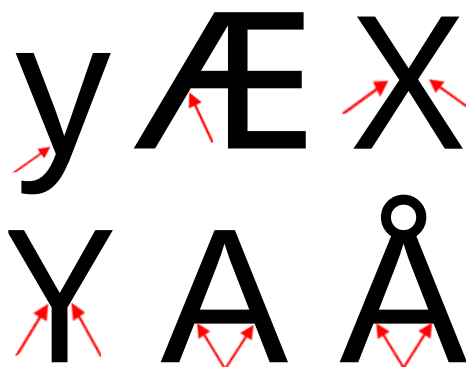
Bare A Å Æ Y X x y har deler med stump vinkel.

Likevel er det lurt å være bevisst på formen.

Da kan du nemlig vurdere bokstavformingen din:

«Er denne vinkelen for vid, slik at den ble stump?»

Hvis en vinkel er stump når den skal være rett eller spiss, er det lurt å pusse ut.

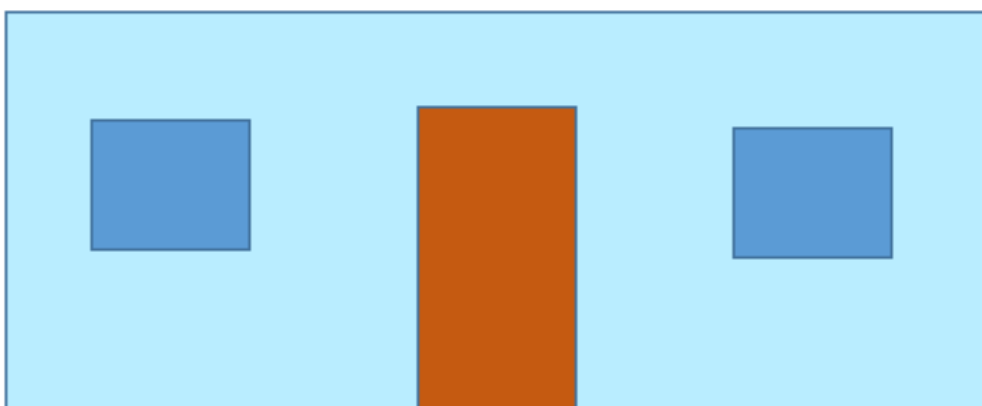
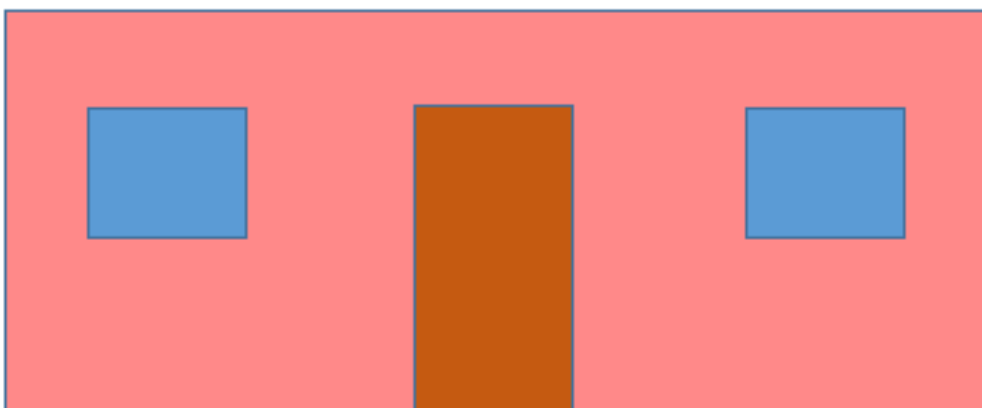
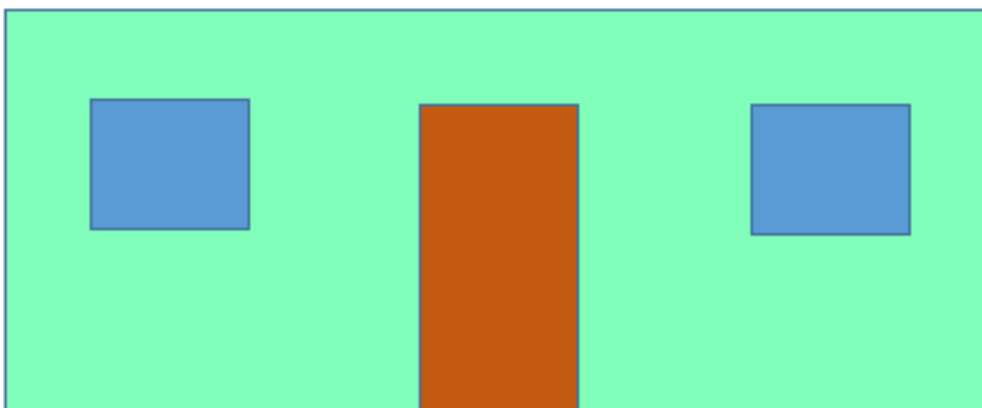

Tegn en pil mot spissen på stumpe vinkler som ikke hører til i bokstavformen:

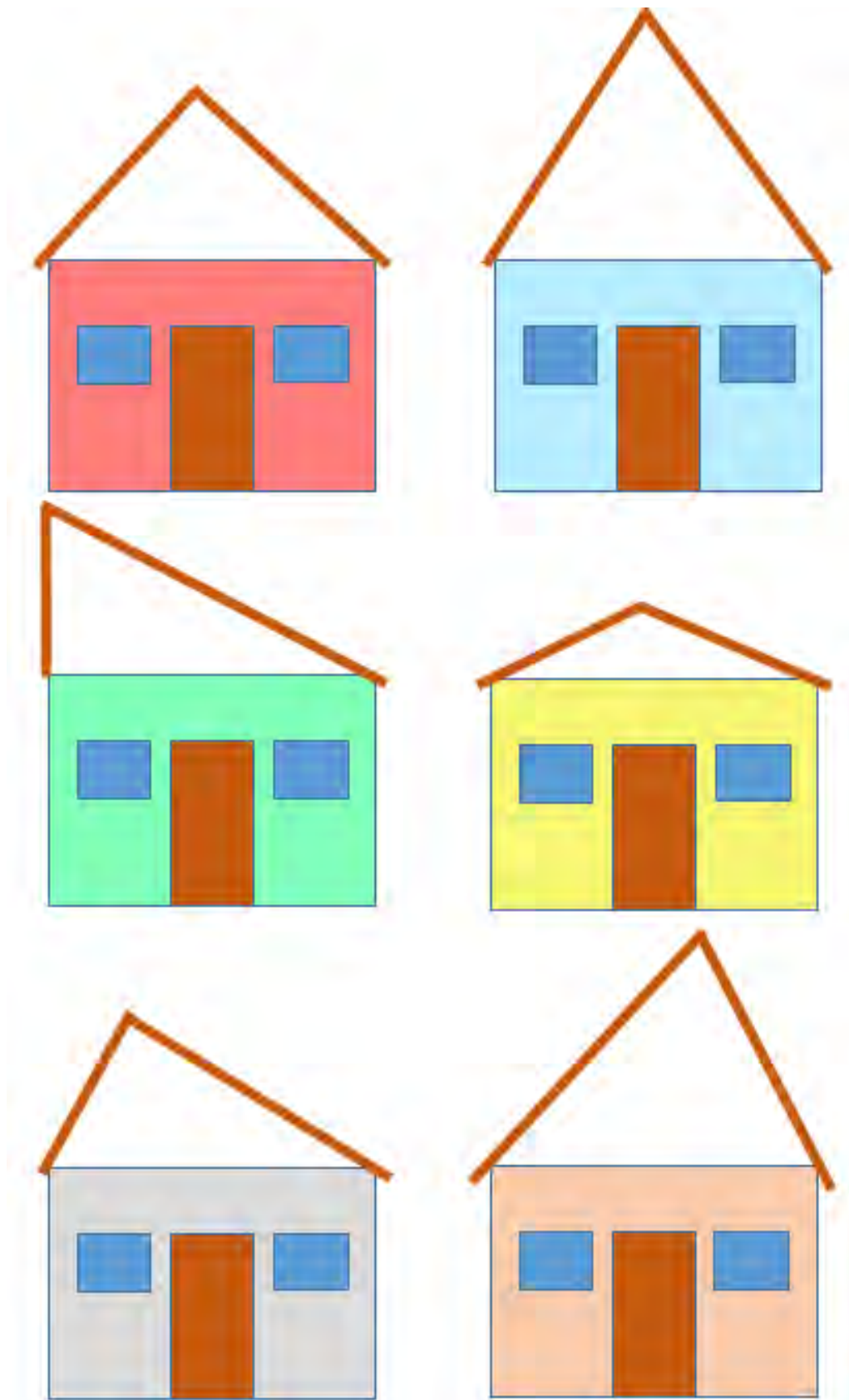
Stump vinkelform

Tegn inn hustaket fra prikken og ned til hushjørnene.
Si «stump vinkelform» hver gang.

Vinkelformer

Farg hustakene: Tak med rettvinklet form skal ha rød farge, tak med spiss vinkelform skal ha brun farge, og tak med stump vinkelform skal være svarte.

Form: Rund form

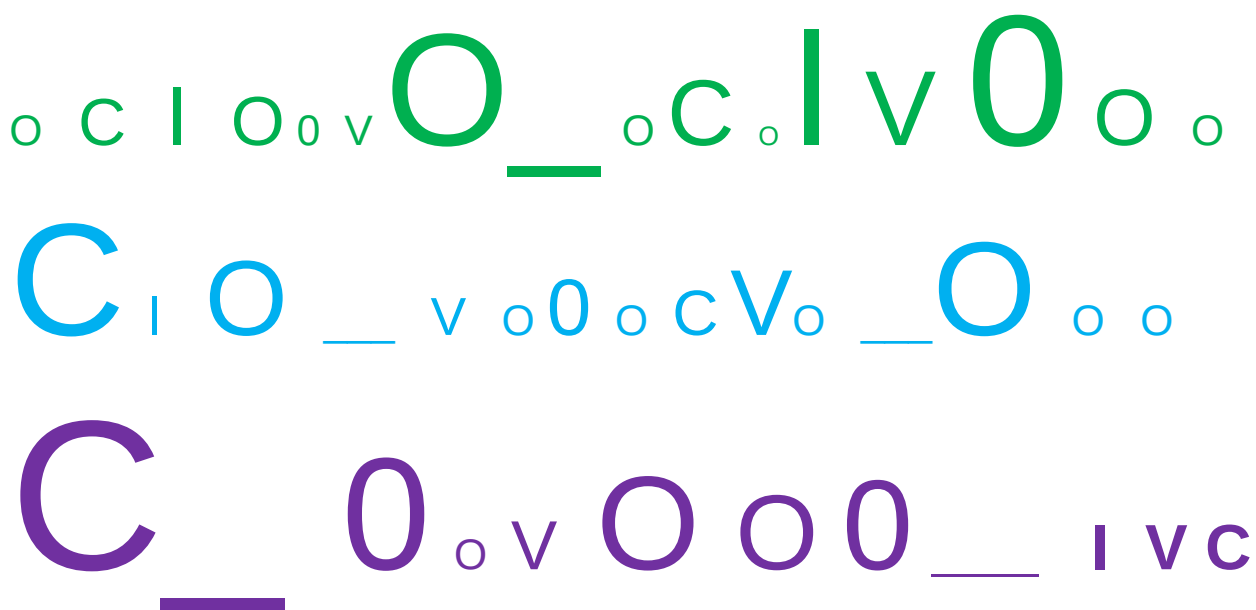
Det fins

1. sirkelrund form:

2. ovalrund form:

Øvelser:

A. Farg de runde formene røde:

B. Skriv mange -er (bokstaver), og si «sirkelrund form, o» hele tida:

Sirkelrund form-vers

Tekst: Toril Karstad, mel: I en skog en stue lå

Dette er en rund asjett.
Sirkelrund form, det er lett!
Sola, den er rund og fin,
rund som ringen min.
Sirkelrundt kan trille lett:
hjul og jojo, pizzabrett.
Urskiva er sirkelrund
som en kyssemunn.

B. Skriv mange nuller, 0, og si «ovalrund form, null» hele tida:

0

0

C. Noen bokstaver har både rund og rettlinjert form, som Ø.

Skriv mange Ø-er, mens du sier «rund form, rettlinjert form med skrå stilling, ø»:

«rund form, rettlinjert form med skrå stilling»

Ø / ø

Ø

Ø

Bokstaven Ø og ø-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Kua mi, jeg takker deg

Fokus – språkhysanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

KUA SIER MØ. FORSTÅ:

Ø ER RUND MED STREK PÅ SKRÅ.

ØRET DITT KAN HØRE Ø.

KJØR I KØ! LØP LØPSK! SI: «BØ!»

Kua sier mø. Forstå:

Ø **e**r rund med strek på skrå.

Øret ditt kan høre ø.

Kjør i kø! Løp løpsk! Si: «Bø!»

D. Her er flere bokstaver som både har rund form og rettlinjert form.
Skriv bokstavene, og si formbegrepet mens du skriver:

b

d

p

Q

a

Å

å

Bokstaven Å og å-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: Jeg takker borte, jeg takker hjemme (Bokstaven Y/y-vers)

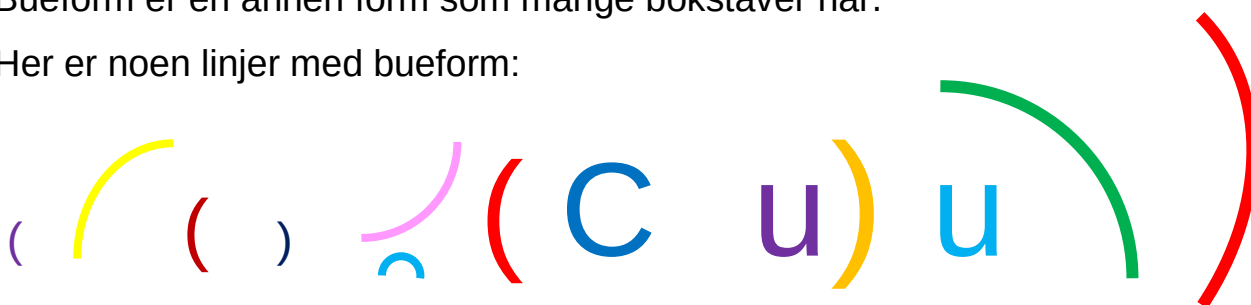
Fokus – språkløysanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

Å er en A med en sirkel over,
med to skrå linjer, en vannrett sover.
Og liten å med rund form og strek.
Nå må du gå! Ikke bråk og lek!
Med sår og tårer, så blir du blek!

Form: Bueform

Bueform er en annen form som mange bokstaver har.

Her er noen linjer med bueform:

Øvelser:

A. Tegn mange linjer med bueform i forskjellige størrelser:

B. Noen bokstaver består av bare ei linje der bueformen inngår.

Skriv mange C-er og si: «bueform» mens du skriver.

C _____

Skriv mange U-er og si: «rett, bue, rett» mens du skriver.

Eller si dette rimet: «U har bue!»

U _____

Mange bokstaver har både bueform og rettlinjet form. Skriv mange av hver av disse på neste side, og si formbegrepet og lyden til bokstaven mens du skriver.

e _____

h _____

j _____

m _____

n _____

r _____

t _____

B _____

G _____

R _____

f _____

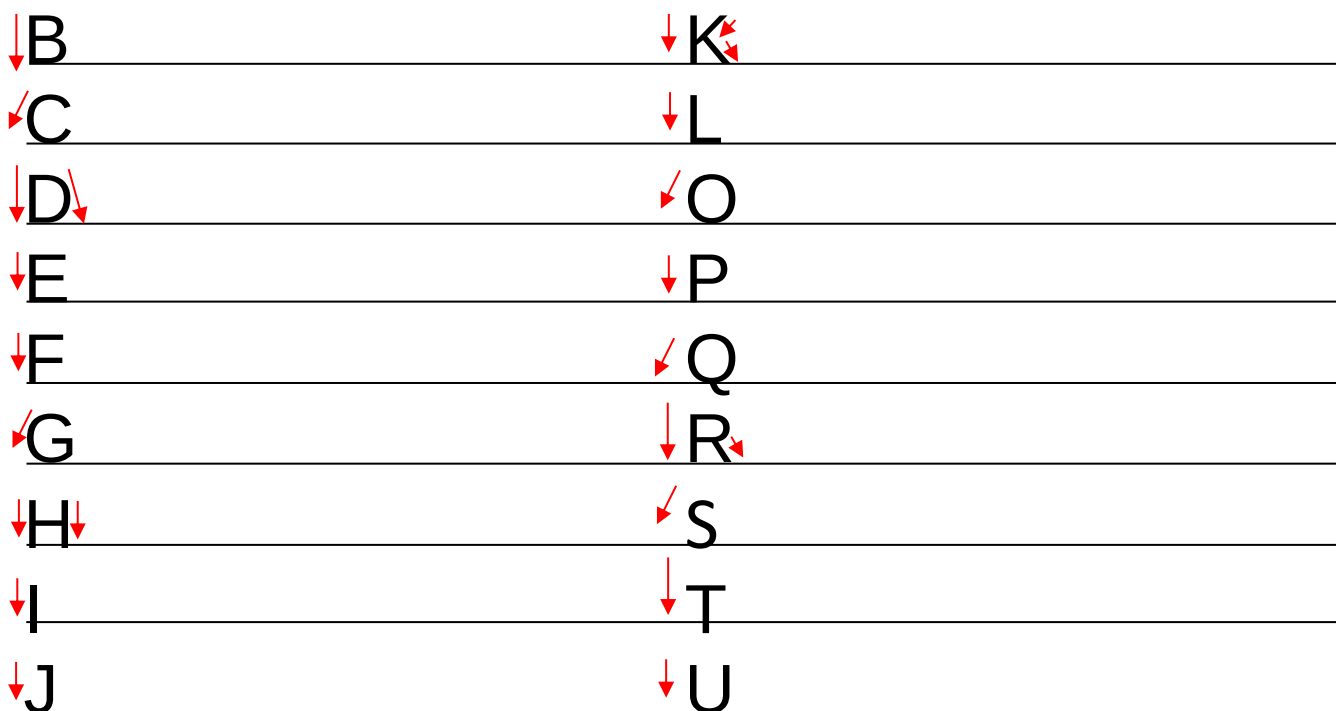
D _____

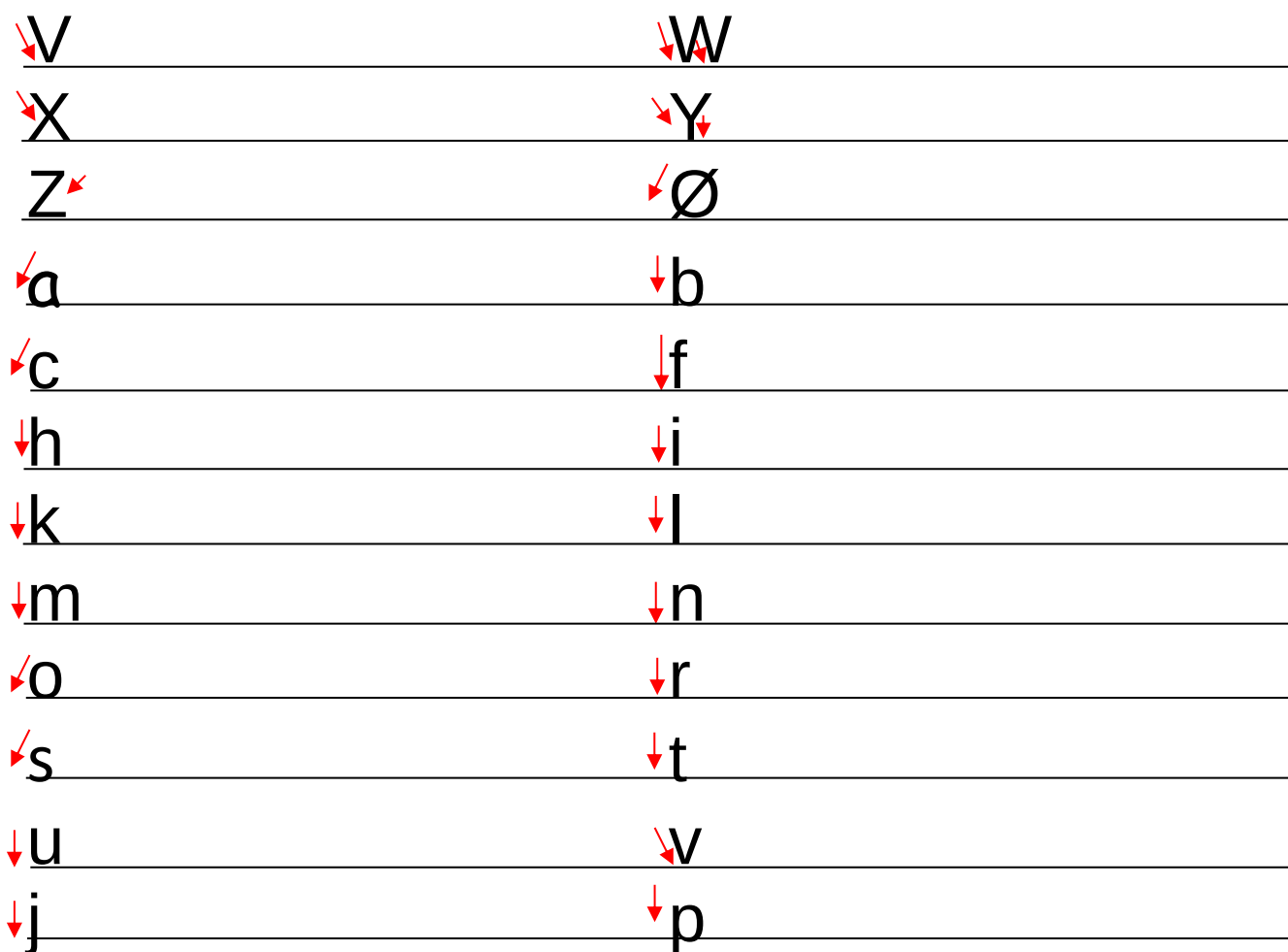
Retning

Vi har forskjellige ord som forteller om retning – det vil si hvilken vei noe beveger seg, peker, formes eller leses:

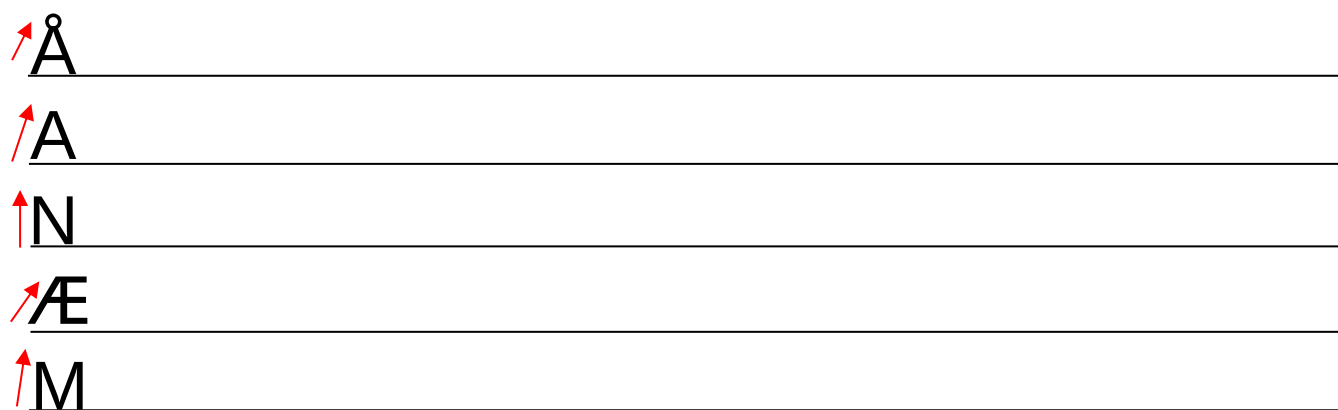
nedover
oppover
framover
bakover
sørover
nordover
østover
vestover
fra høyre mot venstre
fra venstre mot høyre

Nå skal vi fokusere på begrepene «retning nedover» og «retning oppover». De fleste bokstavene skal skrives i retning ovenfra og ned. Det betyr at rette linjer begynner øverst og beveger seg ned mot skrive linja. Runde former eller bueformer skrives i retning ovenfra og ned. Skriv mange av hver bokstav, og si «retning nedover» mens du skriver:

Noen få bokstaver starter i retning nedenfra og opp. Skriv disse og si «retning oppover» mens du skriver. (Hvis du har lært å starte med M eller N i retning nedover, skal du fortsette med det. Da sier du «retning nedover» isteden!)

Noen bokstaver, som M, N, Å, X, Ø og Æ skrives skiftevis i retning oppover og nedover. Ø skrives først nedover og rundt, så oppover (streken).

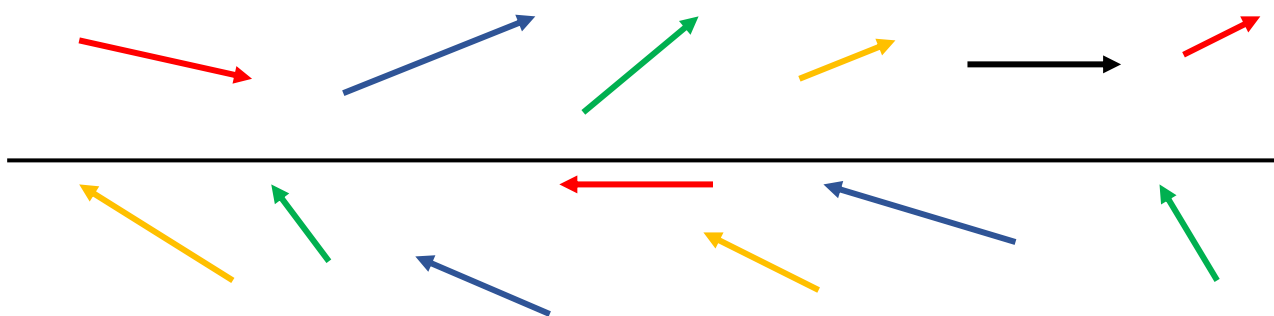
Skriv mange Ø-er og si: «retning nedover, retning oppover»:

De neste bokstavene begynner i retning oppover og fortsetter i retning nedover. Si riktig retningsbegrep mens du skriver:

Nå skal vi være opptatt av begrepene «venstre» og «høyre». På neste side er det mange piler. Pilspissen viser hvilken retning pilen peker. De øverste pilene peker i retning mot høyre, de nederste peker i retning mot venstre. Noen har vannrett stilling, og noen har skrå stilling. (Loddrette piler peker verken mot høyre eller venstre).

Øvelser:

- A. Tegn mange piler i forskjellige stillinger (skrå stilling, vannrett stilling). Alle pilene skal peke i retning mot høyre.

Si: «Retning mot høyre» mens du tegner:

- B. Tegn mange piler i forskjellige stillinger (skrå stilling, vannrett stilling). Alle pilene skal peke i retning mot venstre.

Si: «Retning mot venstre» mens du tegner:

Skriveretningen og leseretningen er fra venstre mot høyre.

Men noen bokstaver former vi delvis fra høyre mot venstre:

↙G	↙J	↙K	↙O	↙Q	↙S	↙X	↙Z
↙a	↙c	↙d	↙e	↙g	↙j	↙k	↙o
↙q	↙s	↙x	↙y	z	↙ø	↙ø	↙å

Plass

Plass er et annet begrep. Vi snakker om at ting har en bestemt plass i forhold til noe annet. Stolene og sofaen har plass ved siden av eller foran bordet, reiret har plass på greina eller bakken, vannet har plass i havet, bilen har plass på veien, lampen har plass over salongen.

De fleste trykkbokstavene har plass på skrivelinja. Det gjelder alle de «store» trykkbokstavene og de fleste «små». Skriv de følgende bokstavene, og si: «Plass på linja»:

A	B
C	D
E	F
b	d
e	f
H	k

Noen bokstaver har både plass på og under skrivelinja. Det vil si at vi begynner å skrive dem over skrivelinja, krysser linja og lar dem ende under linja. Tegn disse bokstavene, og si: «plass under skrivelinja»:

g	p
j	y

Plass til venstre eller høyre for noe annet

Øvelser:

A. Tegn en ring rundt alle V-er som har plass *til venstre for en Ø*:

V Ø K H R Ø V S J I V Ø D R K Ø V Ø D A
C Ø V U F P V Ø V K V Å Ø K H R Ø V S J
I V Ø D R K Ø V Ø D A C Ø V U F P S L V
Ø Ø V S J I V Ø D R K Ø V Ø D A C Ø V U
F P V Ø V Æ N K Ø V Ø D A C Ø V U F P

B. Tegn en ring rundt alle H-er som har plass *til høyre for en J*:

H J K G J H Ø B G M S J H S T P H J A C
D L M E R J H S X Z B H J H J K G J H Ø
B G M S J H S T P H J A C D L M E R H S
X V Z B H J H J K G J H Ø B G M S J H S
T P H J A C D X Z B J A C D L M E R H W

C. Tegn en ring rundt alle bokstaver som har en rettlinjert form til høyre for buen eller sirkelen:

b d p a B P D g d r p R q u n b m D a

D. Tegn en ring rundt alle bokstaver som har bueform eller sirkelform til høyre for den rettlinjede formen:

R q u n b m D a b d p a B P D g d r p

NB: Forskjellen på b og d er hvilken plass den runde formen har i forhold til den rettlinjede formen.

Hos d (liten D) er den runde formen til venstre for den rettlinjede formen. Og når vi skriver, former vi den runde formen først. Derfor skrives den rettlinjede formen nedenfra og opp, og ned igjen.

Hos b (liten B) er den rettlinjede formen til venstre for den runde formen, og vi former den rettlinjede formen først. Den rettlinjede formen skriver vi ovenfra og ned.

Øvelser:

A. Skriv mange b-er. Si: «b – rettlinjet form til venstre for rund form»:

«b - rettlinjet form til venstre for rund form»

↓ b _____

«b - rettlinjet form til venstre for rund form»

↓ b _____

B. Skriv mange d-er. Si: «d – rund form til venstre for rettlinjet form».

«d – rund form til venstre for rettlinjet form»

↙ d _____

«d – rund form til venstre for rettlinjet form»

↙ d _____

«d – rund form til venstre for rettlinjet form»

Bokstaven liten b-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: I en skog en stue lå

Fokus – språkfysanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

Loddrett strek til venstre og
rund form som er etterpå,
blir en liten b, og den
bærer bra, min venn.
Leser du mot høyre, husk,
b-en bærer ben og brusk,
bjørkeblader, blåbærfrø,
bøllebakst og brød.

Bokstaven liten d-vers

Tekst: Toril Karstad, konsepter: Magne Nyborg, mel: På sine høner

Fokus – språkfysanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

Rund form til venstre for en loddrett linje,
det blir en d som drar drabelig godt.
Les imot høyre, og d-en vil dra med
døkker og drager og dampskip. Så rått!
Du må ikke tro den er b-en!
Sirkel først, det har bare d-en!
Den drar en dunge med duker og dyr. Så
d-en er dugelig, dyktig og flott!

Størrelse

Ting, vekster og skapninger som er små, har liten størrelse.

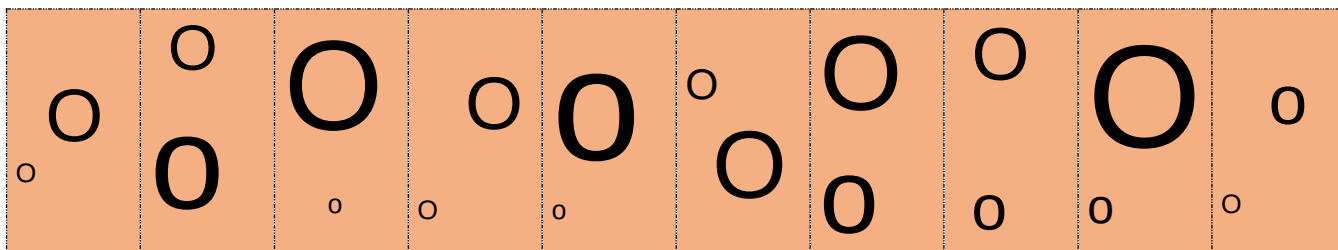
Ting, vekster og skapninger som er store, har stor størrelse.

Ting, vekster og skapninger med liten høyde, er lave.

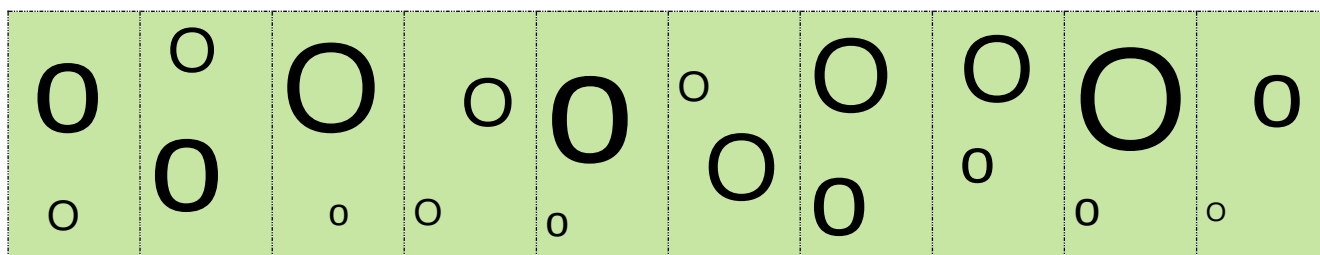
Ting, vekster og skapninger med stor høyde, er høye.

Øvelser:

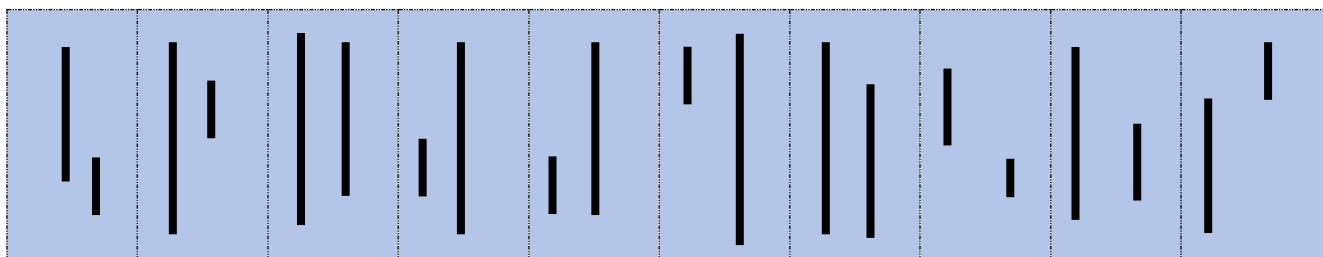
A. Her er noen sirkelpar. Fargelegg de sirklene som har stor størrelse i forhold til den sirkelen de er i gruppe med. Si: «stor størrelse»:

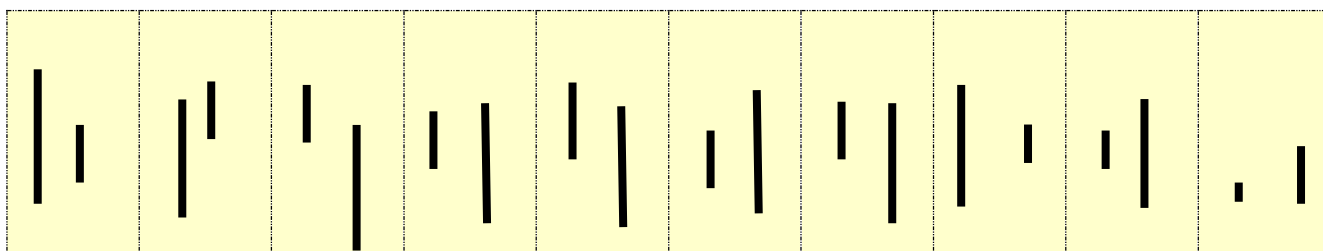
B. Her er noen sirkelpar. Fargelegg de sirklene som har liten størrelse i forhold til den sirkelen de er i gruppe med. Si: «liten størrelse»:

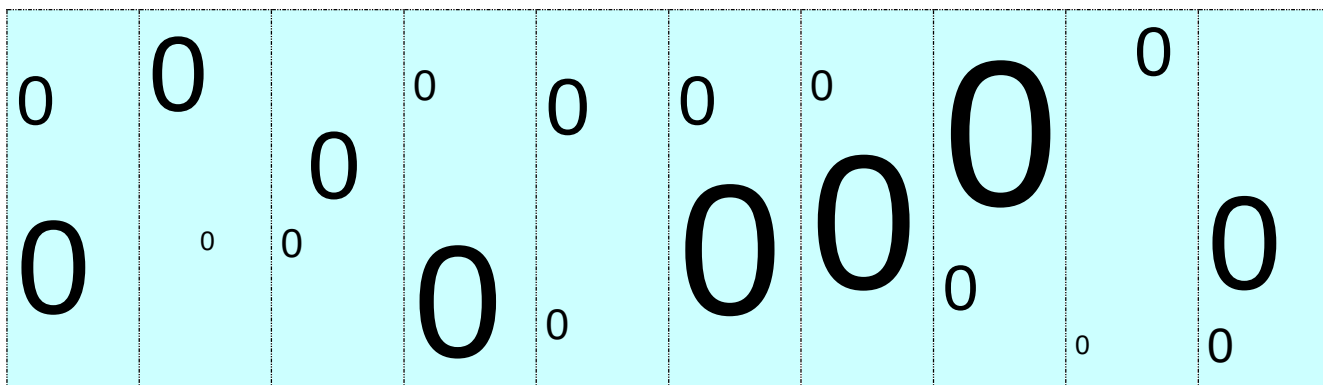
C. Her er noen loddrette linjer i par. Tegn en ring rundt de linjene som har stor høyde i forhold til den de er i gruppe med. Si: «stor høyde»:

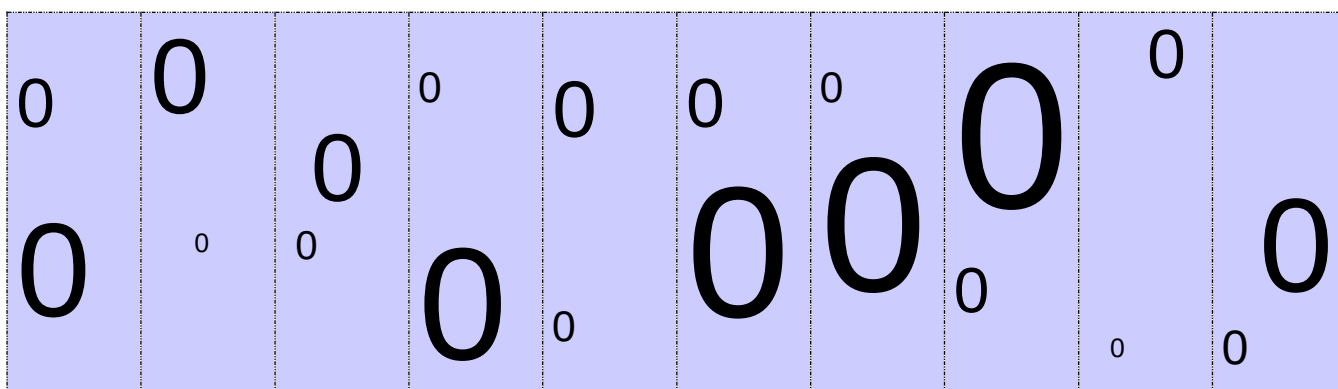
D. Her er noen loddrette linjer i par. Tegn en ring rundt de linjene som har liten høyde i forhold til den de er i gruppe med. Si: «liten høyde»:

E. Her er noen ovalpar. Fargelegg de ovalene som har stor høyde i forhold til den de er i gruppe med. Si: «stor høyde»:

F. Her er noen ovalpar. Fargelegg de ovalene som har liten høyde i forhold til den de er i gruppe med. Si: «liten høyde»:

G. Noen «små» trykkbokstaver har stor høyde, og plass på skrive linja. Skriv de neste bokstavene, og si: «Stor høyde, plass på linja»:

«Stor høyde, plass på linja»:

b _____ d _____

«Stor høyde, plass på linja»:

h _____ k _____

«Stor høyde, plass på linja»

l _____ t _____

H. Noen «små» trykkbokstaver har plass på skrive linja, og de har liten høyde. Skriv disse, og si: «Liten høyde»:

a

e

i

o

u

ø

ø

m

n

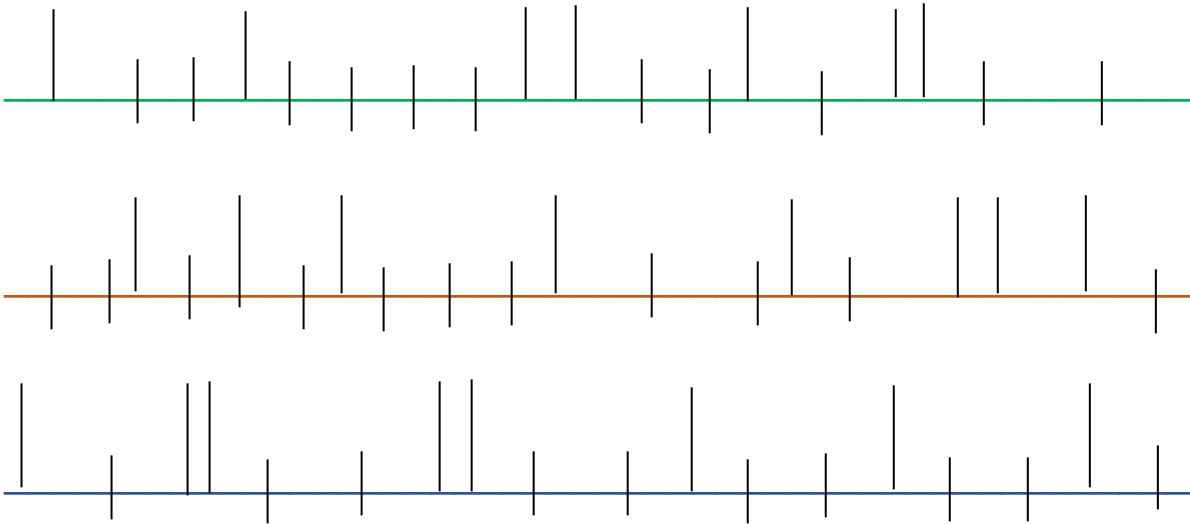
r

s

v

Når vi sier at en bokstav har stor høyde, tenker vi på at den stikker høyt opp over skrive linja. Vi sier derfor at de bokstavene som har plass under skrive linja, har liten høyde. De stikker jo ikke så høyt opp over skrive linja. Isteden stikker de ned under skrive linja i tillegg. Vi kan si at de stikker «dypt ned under skrive linja».

I. På neste side er det noen skrive linjer med noen loddrette linjer på. Tegn en ring rundt de loddrette linjene som har liten høyde og plass dypt under linja. Si: «Liten høyde, plass dypt under linja»:

J. Skriv de neste bokstavene, og si: «Liten høyde, plass dypt under linja»:

"Liten høyde, plass dypt under linja":

g

"Liten høyde, plass dypt under linja":

j

"Liten høyde, plass dypt under linja":

p

"Liten høyde, plass dypt under linja":

y

"Liten høyde, plass dypt under linja":

q

Likhet

1. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de bare har rettlinjede former:

V d L G M e Æ R f T E v
p D K I b H O N U k A I

2. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de har rettlinjet form til venstre for en rund form:

f P G p g R D Ø b a b p
a q e a b B ø d p f æ o

3. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de både har rettlinjet form og rund form:

Ø D J b P F G R B p
a o Å D b å C ø d a

4. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de har rettlinjet form til høyre for en rund form:

B d g D P B æ b a R
a q b R p å g d q P Æ

5. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de har minst én rettlinjet form med vannrett stilling:

G e K P d F L D Q Z
X T H b B d Æ Å R A

6. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de både har bueform og rettlinjet form:

Ø U m R T r n b P æ
V S t u Q C j p J e
å K d g G f a h D r

7. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de har minst to rettlinjede former:

R x D H Å f B I u v M b
N e K Æ Z t F V t h y E G
A v a ø z g W T Ø Y L k w

8. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de både har bueform, rund form og rettlinjet form:

g f e æ G å J t u g
d Q P a æ p Ø Å b a
P å b J g a æ g å y

9. Sett ring rundt de bokstavene hvor likheten er at de har minst én rettlinjet form med skrå stilling:

A D d U K H F M V P
Æ Y f R b e k X Å T
w p z Q E N W B a d

Sortering av bokstaver

1. Her er ei liste med bokstaver. Sorter dem ut fra plassbegrepene *venstre* og *høyre*. Alle bokstaver som er like i at de har en rettlinjet form med plass på venstre side av bokstaven, skal skrives i venstre kolonne. Alle bokstaver som er like i at de har en rettlinjet form med plass på høyre side av bokstaven, skal skrives i høyre kolonne. Noen bokstaver må få plass i begge kolonnene.

A a E B b D d F f H h J K k L M
N P Q q R V v W w Y y Æ Å å

Rettlinjet form med plass på venstre side:	Rettlinjet form med plass på høyre side:

2. Her er ei liste med bokstaver. Sorter dem ut fra stillingsbegrepet «skrå stilling». Alle bokstaver som er like i at de har ei linje med skrå stilling på venstre side, skal skrives i venstre kolonne. Alle bokstaver som er like i at de har ei linje med skrå stilling på høyre side, skal skrives i høyre kolonne. Noen bokstaver må få plass i begge kolonnene.

A M K k N Q V R W Y y Æ Å

Linje med skrå stilling på venstre side:	Linje med skrå stilling på høyre side:

3. Her er ei liste med bokstaver. Sorter dem ut fra plassbegrepene «til høyre for» og «til venstre for». De bokstavene som har rund form til venstre for en annen form, skal skrives i venstre kolonne. De bokstavene som har rund form til høyre for en annen form, skal skrives i høyre kolonne.

a d æ å b p q å g a

Rund form til venstre for en annen form:	Rund form til høyre for en annen form:

4. Her er ei liste med bokstaver. Du skal sortere dem ut fra størrelsesbegrepene *stor* eller *liten høyde*. Bokstaver som har plass under skrive linja, har stor dybde, men de har liten høyde i forhold til skrive linja. Alle bokstavene med stor høyde skal du skrive i venstre kolonne. Alle bokstavene med liten høyde skal du skrive i høyre kolonne. Bruk skrive linjene!

A a B b C c D d E e F f G g H h I i J j
K k L l M m N n O o P p Q q R r S s T t
U u V v W w X x Y y Z z Æ æ Ø ø Å å

Bokstaver med stor høyde:	Bokstaver med liten høyde:

5. Her er alle bokstavene. Sorter dem etter formbegrepene *rund form*, *bueform* og *rettlinjet form*. Bokstaver med rund form skal skrives i venstre kolonne. Bokstaver med rettlinjet form skal skrives i høyre kolonne. Bokstaver med bueform skal skrives i midtkolonnen. Noen bokstaver må få plass flere steder.

A a B b C c D d E e F f G g H h I i J j
K k L l M m N n O o P p Q q R r S s T t
U u V v W w X x Y y Z z Æ æ Ø ø Å å

Rund form:	Bueform:	Rettlinjet form:

Oppgaver i å skjelne mellom de små trykkbokstavene B og D

<i>Beskrivelse av bokstaven:</i>	Liten og stor bokstav skrives slik:	
Denne lille trykkbokstaven har ei loddrett linje til venstre for en rund form.		
Denne lille trykkbokstaven har ei loddrett linje til høyre for en rund form.		
Denne lille trykkbokstaven har ei loddrett linje til venstre for en rund form.		
Denne lille trykkbokstaven har en rund form til venstre for ei loddrett linje.		
Denne lille trykkbokstaven har ei loddrett linje til venstre for en rund form.		
Denne lille trykkbokstaven har en rund form til venstre for ei loddrett linje.		
Denne lille trykkbokstaven har ei loddrett linje til høyre for en rund form.		
Denne lille trykkbokstaven har en rund form til høyre for ei loddrett linje.		
Denne lille trykkbokstaven har en rund form til venstre for ei loddrett linje.		

Oppgaver i å skjelne mellom de små trykkbokstavene B, D, P og Q

Tenk på en liten B, og beskriv bokstaven ved hjelp av formbegrepene <u>rund form</u> og <u>rettlinjet form</u> , og plassbegrepet <u>til venstre for</u>	
Tenk på en liten D, og beskriv bokstaven ved hjelp av formbegrepene <u>rund form</u> og <u>rettlinjet form</u> , og plassbegrepet <u>til venstre for</u>	
Tenk på en liten P, og beskriv bokstaven ved hjelp av formbegrepene <u>rund form</u> og <u>rettlinjet form</u> , og plassbegrepet <u>til venstre for</u>	
Tenk på en liten Q, og beskriv bokstaven ved hjelp av formbegrepene <u>rund form</u> og <u>rettlinjet form</u> , og plassbegrepet <u>til venstre for</u>	

Test deg selv – analytisk koding av bokstaver

Nå skal du få lese, eller få opplest, beskrivelser av alle de vanlige bokstavene på norsk. Du skal prøve å finne fram til hvilken bokstav det er. Hvis du arbeider på egen hånd, skriver du bokstaven ned på den åpne linja. Etter fullførte oppgaver kan læreren rette svarene dine. Dersom læreren er sammen med deg, kan du få vite riktig svar med det samme. Først presenterer vi de store trykkbokstavene A, B, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, Y, Æ, Ø, Å:

1. Bokstaven består av ei loddrett linje. _____
2. Bokstaven består av ei loddrett linje og to vannrette linjer som går ut fra den i retning mot høyre – en på den øverste enden av den loddrette linja, en midt på. _____
3. Bokstaven består av ei loddrett linje og ei bueformet linje til høyre for denne. Buen rekker fra ende til ende på den loddrette linja. Åpningen er i retning mot venstre. _____
4. Bokstaven har en spiss vinkelform med åpningen i retning nedover. Mellom vinkelbeina er det ei vannrett linje midt på. Den vannrette linja berører vinkelbeina. _____
5. Bokstaven består av ei loddrett linje som nede går over i ei vannrett linje i retning mot høyre. _____
6. Bokstaven består av en rund form. _____
7. Bokstaven består av ei loddrett linje i retning oppover som øverst går over i ei skrå linje i retning nedover mot høyre. Denne går nederst over i ei loddrett linje i retning oppover. _____
8. Bokstaven består av ei bueformet linje med åpningen i retning mot høyre som går over i ei bueformet linje med åpningen i retning mot venstre. Den første buen har plass øverst. _____
9. Bokstaven består av ei loddrett linje med tre vannrette linjer som går ut fra denne i retning mot høyre, ei på hver ende av den loddrette linja, og ei på midten. _____
10. Bokstaven har ei loddrett linje. På øvre ende av denne ligger ei kortere vannrett linje. Den loddrette linja tangerer den vannrette på midten. _____
11. Bokstaven har ei loddrett linje i retning nedover som nede går over i en bueform i retning mot høyre. Buen har åpningen i retning oppover og går over i ei loddrett linje i retning oppover. _____
12. Bokstaven består av en rund form med ei skrå linje tvers over, i retning oppover mot høyre. _____
13. Bokstaven består av to loddrette linjer og ei vannrett linje som har plass midt mellom de loddrette linjene. _____

14. Bokstaven består av ei loddrett linje og ei bueformet linje til høyre for den loddrette linja med åpningen i retning mot venstre. Buen har plass langs den øverste halvdelen av den loddrette linja. _____
15. Bokstaven har ei skrå linje i retning oppover mot høyre som øverst går over i ei loddrett linje i retning nedover til skrive linja, som igjen går over i ei vannrett linje i retning mot høyre. Den vannrette linja har plass på skrive linja. Fra toppen av den loddrette linja går ei vannrett linje i retning mot høyre, og fra midten av den skrå linja går ei vannrett linje i retning mot høyre. Endene på de tre vannrette linjene er rett overfor hverandre. _____
16. Bokstaven består av ei skrå linje i retning nedover mot høyre, som går over i ei skrå linje i retning oppover mot høyre. Bokstaven kan også beskrives som en spiss vinkel med åpningen i retning oppover. _____
17. Bokstaven har ei loddrett linje og ei bueformet linje til høyre for denne, med åpningen i retning mot venstre. Buen har plass på den øverste delen av linja. Fra denne fortsetter ei skrå linje i retning nedover mot høyre. _____
18. Bokstaven består av ei bueformet linje med åpningen i retning mot høyre, som går over i ei vannrett linje med plass inni buen. _____
19. Bokstaven har en spiss vinkelform med åpningen i retning nedover. Mellom vinkelbeina er det ei vannrett linje midt på. Den vannrette linja berører vinkelbeina. Over dette er en liten sirkel. _____
20. Bokstaven har en spiss vinkelform med plass midt over skrive linja og åpningen i retning oppover. Fra spissen på denne vinkelen går det ei loddrett linje i retning nedover til skrive linja. _____
21. Alternativ 1: Bokstaven har ei loddrett linje i retning oppover, som går over i ei skrå linje i retning nedover mot høyre. Denne går så over i ei skrå linje i retning oppover mot høyre, som til slutt går over i ei loddrett linje i retning nedover til skrive linja. _____
- Alternativ 2: Bokstaven består av to spisse vinkelformer med plass på skrive linja, og med åpningen i retning nedover. _____
22. Alternativ 1: Bokstaven har ei loddrett linje. Ut fra midten av denne går ei skrå linje i retning oppover mot høyre og ei skrå linje i retning nedover mot høyre. De to skrå linjene danner en vinkelform med åpningen i retning mot høyre. _____
- Alternativ 2: Bokstaven består av ei loddrett linje. Til høyre for denne er det ei skrå linje i retning nedover mot venstre. Linja ender midt på den loddrette linja og går over i ei skrå linje i retning nedover mot høyre. _____
23. Bokstaven består av ei loddrett linje og to like store bueformede linjer som ligger over hverandre til høyre for linja. De har åpningene i retning mot venstre og berører den loddrette linja. _____
24. Bokstaven består av ei loddrett linje som starter øverst, og som nede går over i en bueform i retning mot venstre. Buen har åpningen i retning oppover. _____

Nå kommer de små trykkbokstavene

25. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av ei bueformet linje med åpningen i retning mot høyre, som går over i ei bueformet linje med åpningen i retning mot venstre. Den første buen har plass øverst. _____
26. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av en rund form med ei skrå linje tvers over, i retning oppover mot høyre. _____
27. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av en rund form som øverst på høyre side går over i ei loddrett linje i retning nedover til skrive linja. _____
28. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av ei loddrett linje med en prikk over. _____
29. Bokstaven har stor høyde med plass på skrive linja. Den består av ei loddrett linje i retning nedover som nede på høyre side går over i en liten rund form. Den runde formen er halvparten så høy som linja. _____
30. Bokstaven har stor høyde med plass på skrive linja. Den består av ei loddrett linje i retning nedover som går over i ei bueformet linje til høyre. Åpningen er i retning nedover, og buen er ca. halvparten så høy som den rette linja. _____
31. Bokstaven har ei lav, loddrett linje i retning nedover som nede går over i en bueform i retning mot høyre. Buen har åpningen i retning oppover og går over i ei loddrett linje i retning oppover. Oppe på høyre side går over i ei loddrett linje i retning nedover til skrive linja. _____
32. Bokstaven har liten høyde, og den strekker seg dypt ned under skrive linja. Den består av en rund form med plass på skrive linja som oppe på høyre side går over i ei loddrett linje som krysser skrive linja. Den ender i en bue mot venstre med åpningen i retning oppover. _____
33. Alternativ 1: Bokstaven har stor høyde med plass på skrive linja. Den har ei loddrett linje. Fra litt nedenfor midten på den loddrette linja går ei skrå linje i retning oppover mot høyre og ei skrå linje i retning nedover mot høyre. De to skrå linjene danner en vinkelform med åpningen i retning mot høyre. _____
- Alternativ 2: Bokstaven har stor høyde med plass på skrive linja. Den har av ei loddrett linje. Til høyre for linja er det ei skrå linje i retning nedover mot venstre. Den treffer den loddrette linja litt nedenfor midten. Linja går over i ei skrå linje i retning nedover mot høyre. De to skrå linjene danner en vinkelform med åpningen i retning mot høyre. _____
34. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av ei skrå linje i retning nedover mot høyre som går over i ei skrå linje i retning oppover mot høyre. Bokstaven kan også beskrives som en spiss vinkel med åpningen i retning oppover. _____
35. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive linja. Den består av en rund form. _____

36. Alternativ 1: Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den har en liten rund form, som øverst på høyre side går over i ei loddrett linje, helt ned til skrive­linja. Fra midten av den loddrette linja går det ei vannrett linje i retning mot høyre. Den går over i en bueform som starter i retning oppover mot venstre. Buen har åpningen i retning mot høyre, og den vannrette linja har plass inni den. Bueformen har samme høyde som den runde formen og berører den loddrette linja. _____

Alternativ 2: Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den består av en rund form, som øverst på høyre side går over i ei bueformet linje. Buen har plass inne i den runde formen, med åpningen i retning mot høyre. Buen krysser den runde formen nederst og ender på skrive­linja. _____

37. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den består av ei vannrett linje, som på høyre side går over i ei bueformet linje i retning oppover mot venstre, med åpningen i retning mot høyre. Den vannrette linja har plass inni buen, og bueåpningen er liten. _____
38. Bokstaven har liten høyde, og den strekker seg dypt ned under skrive­linja. Den består av ei loddrett linje som krysser skrive­linja og ender i en bue i retning mot venstre. Buen har åpningen i retning oppover. Over den loddrette delen av linja er det en prikk. _____
39. Bokstaven har stor høyde med plass på skrive­linja. Den består av ei loddrett linje. _____
40. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den består av ei loddrett linje som nede på høyre side går over i ei bueformet linje med åpningen i retning nedover. Buen har plass på skrive­linja. _____
41. Bokstaven har liten høyde, og den strekker seg dypt ned under skrive­linja. Den består av to skrå linjer. Først ei lav, skrå linje som går i retning nedover mot høyre og ender på skrive­linja, og så ei skrå linje som starter til høyre for den første i samme høyde og krysser skrive­linja i retning nedover mot venstre. De to skrå linjene berører hverandre på skrive­linja. _____
42. Bokstaven har halvstor høyde med plass på skrive­linja. Den består av ei loddrett linje som nede går over i ei bueformet linje i retning mot høyre, med åpningen i retning oppover. Tvers over den loddrette linja er ei kort vannrett linje. _____
43. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den består av en rund form, som øverst på høyre side går over i ei loddrett linje i retning nedover til skrive­linja. Over dette er en liten sirkel. _____
44. Bokstaven har liten høyde, og den strekker seg dypt ned under skrive­linja. Den har ei loddrett linje som krysser skrive­linja. Øverst går den over i en rund form til høyre for linja. Den runde formen har plass på skrive­linja. _____
45. Bokstaven har stor høyde med plass på skrive­linja. Den består av en liten bue med åpningen i retning nedover, som på venstre side går over i ei loddrett linje som ender på skrive­linja. Tvers over den loddrette linja er ei vannrett linje. _____
46. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den har ei loddrett linje. Til høyre for denne er det to lave, bueformede linjer med åpningen i retning nedover. Buene har plass på skrive­linja og har samme høyde som den loddrette linja. _____
47. Bokstaven har liten høyde med plass på skrive­linja. Den har ei loddrett linje ned til skrive­linja og halvveis opp igjen. Midtveis opp går den over i ei bueformet linje i retning oppover mot høyre, med åpningen i retning nedover. Høyre side av buen ender et stykke over skrive­linja. _____

Koble over- og underbegreper sammen

Fyll inn med riktig overbegrep:

A.

1. Trekanter og firkanter er flate- _____.
2. Bokstaven A har to linjer med skrå _____.
2. Rette linjer og buer er linje- _____.
3. Bokstaven B har stor _____ i forhold til bokstaven a.
4. En sirkel er en rund _____.
5. Bergen har _____ på Vestlandet.
6. Vi reiste i _____ sørover.
7. Bokstaven a har _____ på skrive linja.
8. En tung stein har _____ vekt i forhold til ei fjær.
9. Bokstaven g har _____ over og under skrive linja.
10. Bokstaven o har _____ høyde i forhold til bokstaven O.
11. Bokstaven L har en rettlinjet form med vannrett _____.
12. Bokstaven d har en rund form med _____ til venstre
for den loddrette linja.
13. Bokstaven O har rund _____.
14. Bokstaven l er ei rett linje med loddrett _____.
15. Skrive- _____ er fra venstre mot høyre.

Fyll inn med riktig overbegrep:

B.

1. Vi leser i _____ fra venstre mot høyre.
2. Når vi rygger, kjører vi i _____ bakover.
3. Bokstaven L består av to rettlinjede _____.
4. Bokstaven b har en rund form med _____ til høyre for den loddrette linja.
5. Byen Hamar har _____ nord for Oslo.
6. Et rektangel har firkantet _____.
7. Øynene beveger seg i _____ fra venstre mot høyre når vi leser.
8. I ordet BOK har o- en _____ mellom B og K.
9. I forhold til bokstaven e har bokstaven E stor _____.
10. De skrå linjene i bokstaven X har _____ på tvers av hverandre.
11. Bokstavene i et ord har _____ ved siden av hverandre på skrive linja.
12. Bokstaven D har en bueform med _____ til høyre for den rettlinjede formen.
13. Bokstaven l skrives i _____ ovenfra og ned.

Fyll inn med riktig overbegrep:

Under står mange begreper. Fyll inn riktig overbegrep. Ikke alle er bokstavrelaterte.

Velg mellom begrepene **FORM, STILLING, PLASS, STØRRELSE, RETNING**.

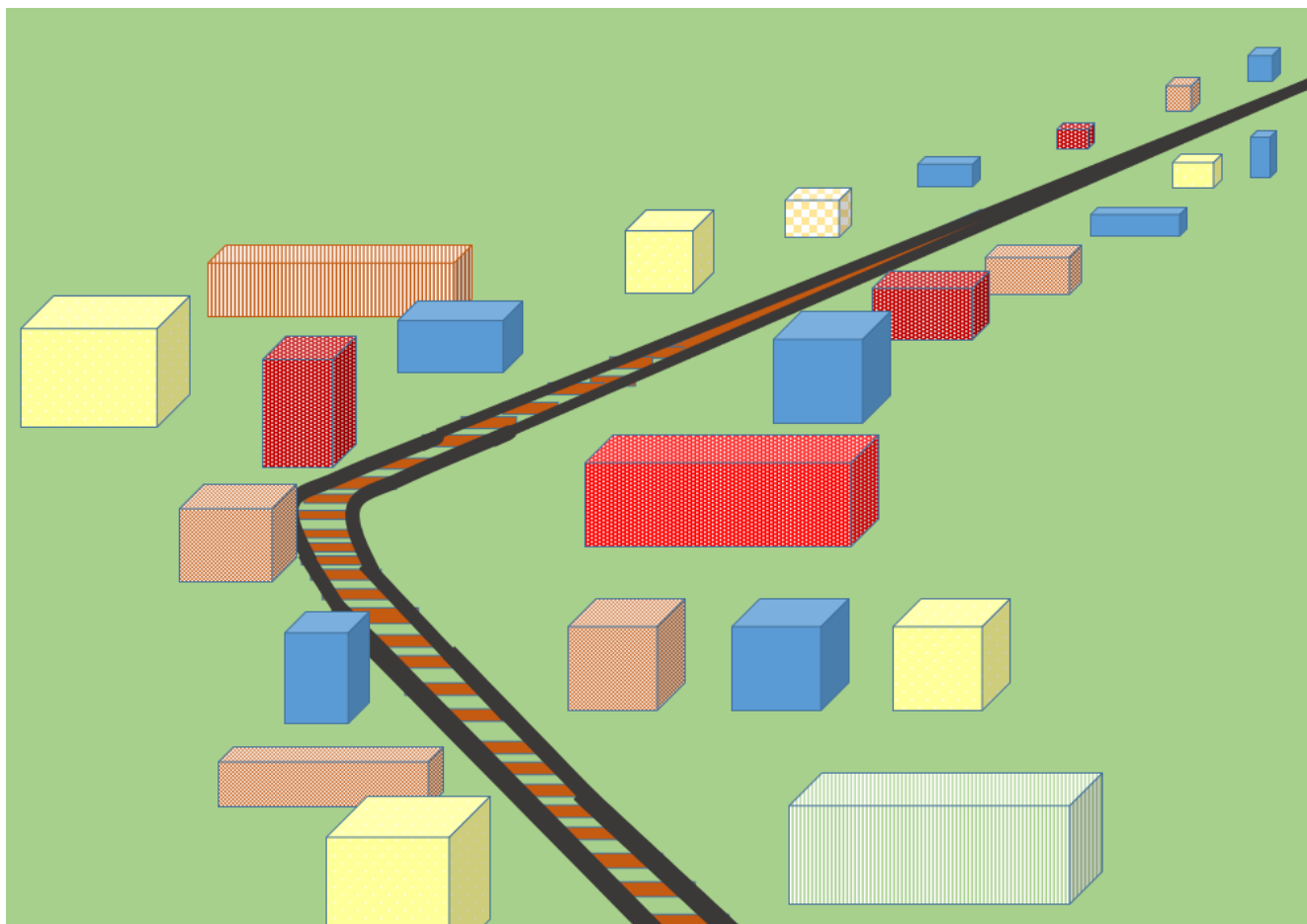
UNDERBEGREPER	OVERBEGREPER
over	
nord for	
forover	
rett linje	
på venstre side av	
liten	
skrå	
under	
på skrå nedover	
til høyre for	
ovenfor	
rektangel	
på tvers av	
ovalrund	
loddrett	
mellom	
øst for	

UNDERBEGREPER	OVERBEGREPER
kjegle	
stor	
på vestsida av	
ved siden av	
bue	
innenfor	
østover	
mot venstre	
pyramide	
til venstre for	
sirkelrund	
åttekantet	
foran	
vannrett	
på skrå oppover	
nedenfor	
vannrett bortover	
kule	

UNDERBEGREPER	OVERBEGREPER
utenfor	
bak	
trekant	
sekskant	
oppå	
loddrett nedover	
på	
langs	
sylinder	
på nordsida av	
vest for	
loddrett oppover	
inni	
kvadrat	
på høyre side av	
utenfor	
rund	
på østsida	

Muntlige oppgaver

A. Hvilken plass har utpekt hus i forhold til jernbanelinja? Har det plass til høyre eller venstre for sporet?

B. I midten er en lilje. På den ene sida er en tulipan, og på den andre sida er en rose. Kan du peke på den blomsten som har plass til høyre for liljen i midten?

C. Kan du forklare hvorfor du pekte ut det bildet?

